

LESSENPAKKET

MILIEU EN MENSENRECHTEN

UNIVERSELE VERKLARING VAN DE
RECHTEN VAN DE MENS

VEEREENVOUDIGE VERSIE VAN DE
RECHTEN VAN DE MENS

VEEREENVOUDIGE VERSIE VAN DE
RECHTEN VAN HET KIND

LESPAKKET MILIEU EN MENSENRECHTEN

1. Inleiding

Op ... (datum) wordt in ... (plaats) een Vredesbos aangeplant. Dit bos wil de link leggen tussen bos, klimaat en vrede. Het bouwt verder op de traditie van het aanplanten van 'vredesbomen' na het beëindigen van een conflict.

Graag nodigen we hierbij alle leerlingen van .... uit om hun boompje bij te dragen aan het nieuwe Vredesbos!

Dit lessenpakket biedt een richtlijn voor de derde graad van het lager onderwijs. Het gaat dieper in op de relatie tussen milieu en mensenrechten.

Het eerste deel geeft een korte, algemene inleiding op mensenrechten: de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) en het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) (Kinderrechtenverdrag).

Daarna worden enkele workshops voorgesteld rond mensenrechten die je met kinderen kunt doen. In bijlage vind je de UVRM (officiële en vereenvoudigde versie) en enkele hulpmiddelen voor de workshops.

Het tweede deel gaat dieper in op de link tussen mensenrechten en milieu. Tot slot worden rond dit thema enkele fictieve situatieschetsen gegeven waarover gediscussieerd kan worden in de klas.

2. MENSENRECHTEN

2.1 Inleiding

Wat zijn mensenrechten eigenlijk?

Mensenrechten zijn rechten die universeel gelden voor alle mensen. Ze staan los van toevallige omstandigheden zoals de plaats waar men geboren is, huidskleur, geslacht, geloof of overtuiging. Menschenrechten zijn onontbeerlijk voor een volwaardige ontplooiing, voor een menswaardig bestaan.

Mensenrechten zijn als pantsers: ze beschermen je; ze zijn als regels, omdat ze je vertellen hoe je je moet gedragen, en ze zijn als rechters, omdat je je op hen kan beroepen. Ze zijn abstract – zoals emoties; en net zoals emoties, behoren ze toe aan iedereen en bestaan ze, wat er ook gebeurt.

Ze zijn als de natuur omdat ze kunnen geschonden worden; en zoals de geest omdat ze niet vernietigd kunnen worden. Net zoals de tijd, behandelen ze ons allen op dezelfde manier – rijk en arm, oud en jong, wit en zwart, groot en klein. Ze geven ons respect en zetten ons ertoe aan anderen met respect te behandelen. Zoals bij goedheid, waarheid en rechtvaardigheid, verschillen we van mening over hun definitie, maar we herkennen ze wel wanneer we ze zien.

Hoe oud zijn mensenrechten?

Vorig jaar bestonden de 'Universele Verklaring van de Rechten van de Mens' 60 jaar. Maar de aanzet is al veel vroeger gegeven:

Oudheid

Mensenrechten kwamen reeds aan bod in de wetteksten van Hammoerabi en Mozes. Ze waren terug te vinden in ideeën van de stoïcijnen in Griekenland en de eerste christenen in Rome.

Middeleeuwen

Mensenrechten werden in Europa voor het eerst vastgelegd in de Magna Charta in 1215. Dat verdrag regelde de rechten van de Engelse adel t.o.v. de koning, Jan zonder Land.

Moderne tijd

De Unie van Utrecht in 1579 zorgde voor godsdienstvrijheid in de noordelijke Nederlanden.

In de Onafhankelijkheidsverklaring van de Verenigde Staten van Amerika uit 1776 stond uitdrukkelijk vermeld dat iedereen gelijk is voor de wet.

De belangrijkste mijlpaal voor de ontwikkeling van de moderne mensenrechten was de Franse revolutie in 1789. Die leidde tot de Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger.

In die verklaring stond onder andere:

- Alle mensen zijn gelijk (ook voor de wet).
- Niemand mag vervolgd worden omwille van zijn overtuiging of geloof.
- Niemand mag op een willekeurig manier worden gedood, gevangengezet of van zijn bezit beroofd.

In 1948 kwam de **‘Universele Verklaring van de Rechten van de Mens’** tot stand. Een document van de Verenigde Naties dat duidelijk een antwoord wilde zijn op de gruwelen van de Tweede Wereldoorlog. De artikelen 1 tot 21 hebben betrekking op burgerrechten en politieke rechten, zoals het recht op een eerlijk proces en het recht op vrije meningsuiting. De artikelen 22 tot 27 gaan over economische, sociale en culturele rechten, zoals het recht op arbeid, op opvoeding, op vrije verkiezingen.

De Universele Verklaring sprak voor het eerst over rechten die gelden voor de hele internationale gemeenschap. Bovendien werden in de Verklaring de 3 groepen rechten voor het eerst samen vermeld. Naast de burgerlijke en politieke stonden de sociale, economische en culturele, maar ook de collectieve rechten kwamen aan bod.

Het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens dateert van 1950.

In 1989 werd door de Verenigde Naties het Verdrag inzake de Rechten van het Kind aangenomen.

Een aantal specifieke kinderrechten werden daarin opgenomen, zoals de bescherming tegen kinderarbeid en het recht op inspraak in geval van scheiding van de ouders.

Workshops

a. Uitbeelden

Het doel van deze workshop is het thema op speelse wijze aan te bieden.

Werkwijze:

- alle kinderen gaan in een kring staan, met hun rug naar het midden.
- De begeleider zegt een woord en op zijn teken (in de handen klappen, fluitje,...) draait iedereen zich om en beeldt met het lichaam in een stilstaande positie dit woord uit. Voorbeelden van woorden zijn: honger, spel, vakantie, ruzie, gevangenis, school, ouders, mishandeling,...
- Nadien kunnen eventueel de beelden die om de een of andere reden (omwille van inhoud van de uitbeelding, of omwille van de manier van uitbeelden) bij elkaar passen of op dezelfde manier iets uitbeelden 'clusteren'. Breng deze deelnemers samen en vraag hen dat ze samen een stilstaand beeld vormen dat het opgegeven woord uitbeeldt.

b. Beeldhouwer en beeld

Het doel van deze workshop is het vergroten van het samenwerkingsgevoel. De deelnemers maken beelden van de realiteit zoals zij die ervaren. Ze gaan op zoek naar manieren om die realiteit te verbeteren. Het enige wat men voor deze workshop nodig heeft, zijn kaartjes met kinderrechten en kinderrechtsituaties die zich lenen om uitgebeeld te worden (zie bijlage IV)

Werkwijze:

- de deelnemers vormen duo's. Deelnemer A is de beeldhouwer, deelnemer B wordt het beeld. A zet B in een beeld door zijn ledematen en lichaam in een bepaalde houding te brengen. B werkt daar gewillig aan mee. A doet de gewenste gelaatsuitdrukking voor zodat B deze kan imiteren. De begeleider geeft elk duo een kaartje waarop een kinderrecht of kinderrechtsituatie vermeld staat. Elk duo maakt een beeld dat dit kinderrecht weergeeft.
- Wanneer iedereen klaar is, gaan alle A-deelnemers aan de kant staan, zodat zij de tentoonstelling van beelden kunnen bekijken.
- De begeleider gaat met de groep rond en bespreekt elk beeld.
- Mogelijke vragen daarbij zijn:
  - o Wat zie je?
  - o Welk recht wordt hier uitgebeeld?
  - o Welk recht kan hierbij (nog) passen?
  - o Hoe zie je dat?
  - o Wat valt jou op?
  - o Wat zou jij anders doen?
  - o Hoe zou je het duidelijker kunnen maken?

3. MENSENRECHTEN EN MILIEU

3.1 Inleiding

Het is onmogelijk om het milieu - woestijnen, wouden of uitdijende steden - los te zien van mensen en mensenrechtenkwesties, in het bijzonder inzake sociale rechtvaardigheid en ontwikkeling. Dit geldt niet enkel in Afrika maar overal, ook in Europa. Milieu en mens

hebben een wederzijdse relatie: alle menselijke activiteit werkt in op het milieu en het milieu heeft invloed op het leven van de mens. Een voorbeeld is het “broeikaseffect”. Het 300-jarig gebruik van olie, steenkool en gas als brandstof voor de industriële ontwikkeling overal ter wereld heeft bijgedragen tot een significante opwarming van de aarde. De hieruit voortvloeiende catastrofale gebeurtenissen waar we de voorbije vier jaar getuige van waren, treffen mensen overal ter wereld. Hoe dan ook, de mensen van de rijke landen in het Noorden, die grotendeels verantwoordelijk zijn voor de koolstofdioxide-uitstoot, kunnen zichzelf beter beschermen tegen ‘natuurrampen’ dan degenen die in de ontwikkelingslanden in het Zuiden leven. Dit is een kwestie van rechtvaardigheid en bijgevolg een mensenrechtenkwestie.

Enkele andere voorbeelden van het verband tussen milieu en mensenrechten zijn:

- Landbouwgrond die tijdens oorlogen bezaaid is met landmijnen. Deze landmijnen bedreigen de menselijke veiligheid.
- Mensen die door armoede gedwongen worden weinig rendabele grond te bebouwen, wat leidt tot woestijnvorming en nog grotere armoede.
- De ramp bij Baia Mare waarbij grote hoeveelheden cyanide de rivier de Szamos vervuilden, vervolgens de Tisza en tenslotte de Donau

Onze wortels in het milieu

We gebruiken het milieu om ons te voorzien van grondstoffen voor onze ontwikkeling en we gebruiken het ook als stort voor ons afval. Tegelijkertijd moet het ons, om het leven in stand te houden, voorzien van stabiele temperaturen, zuurstof in de lucht en zuiver water. We leven op een begrensde werelddol waar alles met alles verbonden is, bijvoorbeeld door voedselkringlopen en de kringlopen van water en rotsen. Er is een natuurlijke veerkracht, maar een ernstige verstoring van deze cycli door bijvoorbeeld vervuiling, ongeschikte landbouwpraktijken, irrigatieprojecten of overbevissing, destabiliseert het natuurlijk evenwicht. Het ongeluk in Tsjernobyl in Oekraïne, het afsterven van de bomen in het Zwarte Woud in Duitsland, woestijn-vorming in Zuid-Spanje, gekkekoeienziekte in Groot-Brittannië, het opdrogen van het Aralmeer in Oezbekistan en de geplande waterkrachtdam in het Turkse Ilisu zijn allemaal voorbeelden van de manier waarop mensen in de loop van de ontwikkeling het milieu schaden, de basis voor alle economische activiteit en voor het leven zelf.

De idee van duurzame ontwikkeling

In 1989 propageerde de VN Wereldcommissie voor Milieu en Ontwikkeling (WCED), in het Brundtlandrapport het principe van “duurzame ontwikkeling”. Dit wordt gedefinieerd als “ontwikkeling die tegemoet komt aan de noden van vandaag zonder de mogelijkheid van de toekomstige generaties om in hun behoeften te voorzien in het gedrang te brengen”. Dit werd in 1992 gevolgd door de Verklaring van Rio die stelde dat “mensen centraal staan in de zorg voor duurzame ontwikkeling. Ze hebben recht op een gezond en productief leven in harmonie met de natuur.”

Het echte en dringende probleem is hoe je mensenrechtenkwesties als armoede, globalisering en het recht op ontwikkeling kan aanpakken zonder de omgeving die in onze behoeften voorziet te vernielen.

Eén manier om dit aan te pakken, is door internationale afspraken over specifieke kwesties. Op de klimaatconferentie van de VN in Kyoto (1997) bijvoorbeeld hebben de industrielanden specifieke afspraken gemaakt om hun uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Er werd veel onderhandeld over uitzonderingen voor ontwikkelingslanden en er waren veel kritische opmerkingen zowel over de uiteindelijke doeltreffendheid als de rechtvaardigheid van het definitieve akkoord.

Een alternatieve aanpak is uitgaan van mensenrechten, wat zou garanderen dat de principes van rechtvaardigheid en gelijkheid in alle akkoorden centraal staan. Sommigen argumenteren dat milieukwesties reeds voldoende aan bod komen in de bestaande wetgeving over mensenrechten, bijvoorbeeld het recht op eigendom, gezondheid en leven. Anderen spreken op uiteenlopende wijzen over nieuwe of opkomende milieurechten.

Eén idee is dat er een "milieu-mensenrecht" zou moeten toegevoegd worden aan de lijst van bestaande mensenrechten. In 1994 bijvoorbeeld stelt de ontwerpverklaring over de principes van mensenrechten en milieu: "Elke persoon heeft het recht op een veilige, gezonde en ecologisch stabiele omgeving. Dit recht en andere mensenrechten, met inbegrip van burgerlijke, culturele, economische, politieke en sociale rechten zijn universeel, onderling afhankelijk en ondeelbaar".

Sommigen, vooral ecologen, hebben kritiek op een dergelijke vraag naar een milieu-mensenrecht. Zij vrezen dat als menselijk leven en gezondheid het doel zijn van milieubescherming het milieu enkel beschermd zal worden in de mate die nodig is voor het menselijk welzijn. In plaats daarvan pleiten ze voor een meer holistische aanpak van mensenrechten. Ze zeggen dat mensen deel uitmaken van de biosfeer (het levensweb op aarde) en dat bijgevolg hun plicht tegenover de mensheid niet losstaat van hun plicht om het milieu te beschermen. In een breder kader zouden aanspraken op mensenrechten zowel rekening moeten houden met intrinsieke waarden en de noden van de toekomstige generaties als met de tegenstrijdige belangen van staten en volkeren.

Sommigen zijn van mening dat andere diersoorten "dierenrechten" zouden moeten hebben, zoals mensen mensenrechten hebben. In de wetgeving hebben dieren als zodanig geen rechten. Toch worden ze vaak door de wet beschermd. In de meeste Europese landen bijvoorbeeld zijn er wetten om het welzijn en de levensomstandigheden van boerderijdieren te waarborgen.

Ecologische mensenrechten

Een andere mogelijk stap voorwaarts die door sommigen besproken wordt, is het concept van ecologische mensenrechten. Deze benadering tracht de filosofie van mensenrechten te verzoenen met ecologische principes.

Ecologische mensenrechten kunnen beschouwd worden als een antwoord op de milieusituatie van de wereld. Ze zijn een product van onze tijd, zoals burgerlijke en politieke rechten een product waren van de historische gebeurtenissen in vroeger tijden. Mensenrechten (zoals menselijke waardigheid, vrijheid, bezit en ontwikkeling) dienen rekening te houden met het feit dat individuen niet enkel werkzaam zijn in een politieke en sociale omgeving maar ook in een natuurlijke omgeving. Net zoals elk individu de intrinsieke waarde van zijn medemens moet respecteren, moet hij ook de intrinsieke waarde van andere wezens (dier, planten en ecosystemen) respecteren.

Een van de grootste uitdagingen waarmee leraren en jeugdwerkers vandaag de dag geconfronteerd worden, is het opvoeden van jongeren zodat ze het tweevoudig concept van respect voor de menselijke waardigheid en voor de intrinsieke waarde van het leven begrijpen en ernaar leven. Met andere woorden, "mondiaal denken en lokaal handelen", en nieuwe levensstijlen vinden die ook houdbaar zijn in de toekomst.

Situaties om over na te denken...

3.2

Manuel is een jongen van 15 jaar. Hij woont in Honduras en is een wees. In 1998 kwamen zijn ouders om door de orkaan Mitch. Die orkaan vernielde zijn volledige dorp, alle oogsten,... Studies hebben aangetoond dat de opwarming van het klimaat ervoor zorgt dat de kans op orkanen met 50% toeneemt. Maar niet alleen het aantal orkanen zal toenemen, ze zullen ook veel heviger zijn en nog meer schade aanrichten.

Figuur 1: de orkaan Mitch maakte meer dan tienduizend slachtoffers en veegde ganse dorpen van de kaart (bron: www.yannarthusbertrand.org)

Gloria is een Filippijns meisje van 10 jaar. Ze woont in Guinobatan, een dorpje aan de voet van de vulkaan Mayon.

Al jarenlang worden de bossen die op de hellingen van de vulkaan staan gekapt. Doordat de wortels van de bomen de aarde niet meer vasthouden, begint die te verschuiven. Aan de andere kant van de vulkaan is een paar maanden geleden een ganse modderstroom van de flank gekomen, waarbij een volledig dorp vernield is geworden.

De kans is groot dat bij een volgende hevige regenbui dit opnieuw gebeurt.

Figuur 2: ontbossing veroorzaakt landverschuivingen en modderstromen (© Bert De Somviele)

Figuur 3: door de verwoestijning van landbouwgronden dreigt er hongersnood (© Bert De Somviele)

Sourou woont in Benin. Hij is erg arm. Zijn ouders zijn landbouwer maar de grond is niet erg vruchtbaar. Zijn dorp ligt aan de rand van de woestijn. Door de klimaatsopwarming wordt die woestijn echter elk jaar groter en bedreigt het hele dorp. Op woestijngrond kunnen immers geen gewassen groeien.

Hannah is een Surinaams meisje. Ze is 9 jaar en woont in een dorpje in het regenwoud. Vroeger kon ze zich wassen en spelen in de rivier die door het dorp stroomt. Ze kon er zelfs van drinken. Maar sinds enkele jaren zijn er heel wat mensen die in het woud rond haar dorp goud komen zoeken. Ze gebruiken hiervoor kwik. Dat kwik is echter erg ongezond en sijpelt in de grond en in het water van de rivieren.

Figuur 4: goudzoekers in Suriname vervuilen de grond en het water met kwik (bron: dreamstime)

UNIVERSELE VERKLARING VAN DE RECHTEN VAN DE MENS

1 Preambule

Overwegende, dat erkenning van de inherente waardigheid en van de gelijke en onvervreembare rechten van alle leden van de mensengemeenschap grondslag is voor de vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld;

Overwegende, dat terzijdestelling van en minachting voor de rechten van de mens geleid hebben tot barbaarse handelingen, die het geweten van de mensheid geweld hebben aangedaan en dat de komst van een wereld, waarin de mensen vrijheid van meningsuiting en geloof zullen genieten, en vrij zullen zijn van vrees en gebrek, is verkondigd als het hoogste ideaal van iedere mens;

Overwegende, dat het van het grootste belang is, dat de rechten van de mens beschermd worden door de suprematie van het recht, opdat de mens niet gedwongen worde om in laatste instantie zijn toevlucht te nemen tot opstand tegen tyrannie en onderdrukking;

Overwegende, dat het van het grootste belang is om de ontwikkeling van vriendschappelijke betrekkingen tussen de naties te bevorderen;

Overwegende, dat de volkeren van de Verenigde Naties in het Handvest hun vertrouwen in de fundamentele rechten van de mens, in de waardigheid en de waarde van de mens en in de gelijke rechten van mannen en vrouwen opnieuw hebben bevestigd, en besloten hebben om sociale vooruitgang en een hogere levensstandaard in groter vrijheid te bevorderen;

Overwegende, dat de Staten, welke Lid zijn van de Verenigde Naties, zich plechtig verbonden hebben om, in samenwerking met de Organisatie van de Verenigde Naties, overal de eerbied voor en inachtneming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden te bevorderen;

Overwegende, dat het van het grootste belang is voor de volledige nakoming van deze verbintenis, dat een ieder begrip hebbe voor deze rechten en vrijheden;

Op grond daarvan proclameert de Algemene Vergadering deze Universele Verklaring van de Rechten van de Mens als het gemeenschappelijk door alle volkeren en alle naties te bereiken ideaal, opdat ieder individu en elk orgaan van de gemeenschap, met deze verklaring voortdurend voor ogen, er naar zal streven door onderwijs en opvoeding de eerbied voor deze rechten en vrijheden te bevorderen, en door vooruitstrevende maatregelen, op nationaal en internationaal terrein, deze rechten algemeen en daadwerkelijk te doen erkennen en toepassen, zowel onder de volkeren van Staten die Lid van de Verenigde Naties zijn, zelf, als onder de volkeren van gebieden, die onder hun jurisdictie staan:

2 Artikel 1

Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten, en behoren zich jegens elkander in een geest van broederschap te gedragen.

3 Artikel 2

Een ieder heeft aanspraak op alle rechten en vrijheden, in deze Verklaring opgesomd, zonder enig onderscheid van welke aard ook, zoals ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status.

Verder zal geen onderscheid worden gemaakt naar de politieke, juridische of internationale status van het land of gebied, waartoe iemand behoort, onverschillig of het een onafhankelijk, trust-, of niet-zelfbesturend gebied betreft, dan wel of er een andere beperking van de soevereiniteit bestaat.

4 Artikel 3

Een ieder heeft het recht op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon.

5 Artikel 4

Niemand zal in slavernij of horigheid gehouden worden. Slavernij en slavenhandel in iedere vorm zijn verboden.

6 Artikel 5

Niemand zal onderworpen worden aan foltering, noch aan een wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing.

7 Artikel 6

Een ieder heeft, waar hij zich ook bevindt, het recht als persoon erkend te worden voor de wet.

8 Artikel 7

Allen zijn gelijk voor de wet en hebben zonder onderscheid aanspraak op gelijke bescherming door de wet. Allen hebben aanspraak op gelijke bescherming tegen iedere achterstelling in strijd met deze Verklaring en tegen iedere ophitsing tot een dergelijke achterstelling.

9 Artikel 8

Een ieder heeft recht op daadwerkelijke rechtshulp van bevoegde nationale rechterlijke instanties tegen handelingen, welke in strijd zijn met de grondrechten hem toegekend bij Grondwet of wet.

10 Artikel 9

Niemand zal onderworpen worden aan willekeurige arrestatie, detentie of verbanning.

11 Artikel 10

Een ieder heeft, in volle gelijkheid, recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn

zaak door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie bij het vaststellen van zijn rechten en verplichtingen en bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde strafvervolgning.

12 Artikel 11

1. Een ieder, die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, heeft er recht op voor onschuldig gehouden te worden, totdat zijn schuld krachtens de wet bewezen wordt in een openbare rechtszitting, waarbij hem alle waarborgen, nodig voor zijn verdediging, zijn toegekend.
2. Niemand zal voor schuldig gehouden worden aan enig strafrechtelijk vergrijp op grond van enige handeling of enig verzuim, welke naar nationaal of internationaal recht geen strafrechtelijk vergrijp betekenden op het tijdstip, waarop de handeling of het verzuim begaan werd. Evenmin zal een zwaardere straf worden opgelegd dan die, welke ten tijde van het begaan van het strafbare feit van toepassing was.

13 Artikel 12

Niemand zal onderworpen worden aan willekeurige inmenging in zijn persoonlijke aangelegenheden, in zijn gezin, zijn tehuis of zijn briefwisseling, noch aan enige aantasting van zijn eer of goede naam. Tegen een dergelijke inmenging of aantasting heeft een ieder recht op bescherming door de wet.

14 Artikel 13

1. Een ieder heeft het recht zich vrijelijk te verplaatsen en te vertoeven binnen de grenzen van elke Staat.
2. Een ieder heeft het recht welk land ook, met inbegrip van het zijne, te verlaten en naar zijn land terug te keren.

15 Artikel 14

1. Een ieder heeft het recht om in andere landen asiel te zoeken en te genieten tegen vervolging.
2. Op dit recht kan geen beroep worden gedaan ingeval van strafvervolgingen wegens misdrijven van niet-politieke aard of handelingen in strijd met de doeleinden en beginselen van de Verenigde Naties.

16 Artikel 15

1. Een ieder heeft het recht op een nationaliteit.
2. Aan niemand mag willekeurig zijn nationaliteit worden ontnomen, noch het recht worden ontzegd om van nationaliteit te veranderen.

17 Artikel 16

1. Zonder enige beperking op grond van ras, nationaliteit of godsdienst, hebben mannen en vrouwen van huwbare leeftijd het recht om te huwen en een gezin te stichten. Zij hebben gelijke rechten wat het huwelijk betreft, tijdens het huwelijk en bij de ontbinding ervan.
2. Een huwelijk kan slechts worden gesloten met de vrije en volledige toestemming van de aanstaande echtgenoten.
3. Het gezin is de natuurlijke en fundamentele groepseenheid van de maatschappij en heeft recht op bescherming door de maatschappij en de Staat.

18 Artikel 17

1. Een ieder heeft recht op eigendom, hetzij alleen, hetzij tezamen met anderen.
2. Niemand mag willekeurig van zijn eigendom worden beroofd.

19 Artikel 18

Een ieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst; dit recht omvat tevens de vrijheid om van godsdienst of overtuiging te veranderen, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of overtuiging te belijden door het onderwijzen ervan, door de praktische toepassing, door eredienst en de inachtneming van de geboden en voorschriften.

20 Artikel 19

Een ieder heeft recht op vrijheid van mening en meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid om zonder inmenging een mening te koesteren en om door alle middelen en ongeacht grenzen inlichtingen en denkbeelden op te sporen, te ontvangen en door te geven.

21 Artikel 20

1. Een ieder heeft recht op vrijheid van vreedzame vereniging en vergadering.
2. Niemand mag worden gedwongen om tot een vereniging te behoren.

22 Artikel 21

1. Een ieder heeft het recht om deel te nemen aan het bestuur van zijn land, rechtstreeks of door middel van vrij gekozen vertegenwoordigers.
2. Een ieder heeft het recht om op voet van gelijkheid te worden toegelaten tot de overheidsdiensten van zijn land.
3. De wil van het volk zal de grondslag zijn van het gezag van de Regering; deze wil zal tot uiting komen in periodieke en eerlijke verkiezingen, die gehouden zullen worden krachtens algemeen en gelijkwaardig kiesrecht en bij geheime stemmingen of volgens een procedure, die evenzeer de vrijheid van de stemmen verzekert.

23 Artikel 22

Een ieder heeft als lid van de gemeenschap recht op maatschappelijke zekerheid en heeft er aanspraak op, dat door middel van nationale inspanning en internationale samenwerking, en overeenkomstig de organisatie en de hulpbronnen van de betreffende Staat, de economische, sociale en culturele rechten, die onmisbaar zijn voor zijn waardigheid en voor de vrije ontplooiing van zijn persoonlijkheid, verwezenlijkt worden.

24 Artikel 23

1. Een ieder heeft recht op arbeid, op vrije keuze van beroep, op rechtmatige en gunstige arbeidsvoorwaarden en op bescherming tegen werkloosheid.
2. Een ieder, zonder enige achterstelling, heeft recht op gelijk loon voor gelijke arbeid.
3. Een ieder, die arbeid verricht, heeft recht op een rechtvaardige en gunstige beloning, welke hem en zijn gezin een menswaardig bestaan verzekert, welke beloning zo nodig met andere middelen van sociale bescherming zal worden aangevuld.
4. Een ieder heeft het recht om vakverenigingen op te richten en zich daarbij aan te sluiten ter bescherming van zijn belangen.

25 Artikel 24

Een ieder heeft recht op rust en op eigen vrije tijd, met inbegrip van een redelijke beperking van de arbeidstijd, en op periodieke vakanties met behoud van loon.

26 Artikel 25

1. Een ieder heeft recht op een levensstandaard, die hoog genoeg is voor de gezondheid en het welzijn van zichzelf en zijn gezin, waaronder inbegrepen voeding, kleding, huisvesting en geneeskundige verzorging en de noodzakelijke sociale diensten, alsmede het recht op voorziening in geval van werkloosheid, ziekte, invaliditeit, overlijden van de echtgenoot, ouderdom of een ander gemis aan bestaansmiddelen, ontstaan ten gevolge van omstandigheden onafhankelijk van zijn wil.
2. Moeder en kind hebben recht op bijzondere zorg en bijstand. Alle kinderen, al dan niet wettig, zullen dezelfde sociale bescherming genieten.

27 Artikel 26

1. Een ieder heeft recht op onderwijs; het onderwijs zal kosteloos zijn, althans wat het lager en basisonderwijs betreft. Het lager onderwijs zal verplicht zijn. Ambachtsonderwijs en beroepsopleiding zullen algemeen beschikbaar worden gesteld. Hoger onderwijs zal openstaan voor een ieder, die daartoe de begaafdheid bezit.
2. Het onderwijs zal gericht zijn op de volle ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid en op de versterking van de eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. Het zal het begrip, de verdraagzaamheid en de vriendschap onder alle

naties, rassen of godsdienstige groepen bevorderen en het zal de werkzaamheden van de Verenigde Naties voor de handhaving van de vrede steunen.

3. Aan de ouders komt in de eerste plaats het recht toe om de soort van opvoeding en onderwijs te kiezen, welke aan hun kinderen zal worden gegeven.

28 Artikel 27

1. Een ieder heeft het recht om vrijelijk deel te nemen aan het culturele leven van de gemeenschap, om te genieten van kunst en om deel te hebben aan wetenschappelijke vooruitgang en de vruchten daarvan.
2. Een ieder heeft het recht op de bescherming van de geestelijke en materiële belangen, voortvloeiende uit een wetenschappelijk, letterkundig of artistiek werk, dat hij heeft voortgebracht.

29 Artikel 28

Een ieder heeft recht op het bestaan van een zodanige maatschappelijke en internationale orde, dat de rechten en vrijheden, in deze Verklaring genoemd, daarin ten volle kunnen worden verwezenlijkt.

30 Artikel 29

1. Een ieder heeft plichten jegens de gemeenschap, zonder welke de vrije en volledige ontplooiing van zijn persoonlijkheid niet mogelijk is.
2. In de uitoefening van zijn rechten en vrijheden zal een ieder slechts onderworpen zijn aan die beperkingen, welke bij de wet zijn vastgesteld en wel uitsluitend ter verzekering van de onmisbare erkenning en eerbiediging van de rechten en vrijheden van anderen en om te voldoen aan de gerechtvaardigde eisen van de moraliteit, de openbare orde en het algemeen welzijn in een democratische gemeenschap.
3. Deze rechten en vrijheden mogen in geen geval worden uitgeoefend in strijd met de doeleinden en beginselen van de Verenigde Naties.

31 Artikel 30

Geen bepaling in deze Verklaring zal zodanig mogen worden uitgelegd, dat welke Staat, groep of persoon dan ook, daaraan enig recht kan ontleen om iets te ondernemen of handelingen van welke aard ook te verrichten, die vernietiging van een van de rechten en vrijheden, in deze Verklaring genoemd, ten doel hebben.

VEREENVOUDIGE VERSIE VAN DE UNIVERSELE VERKLARING VAN DE RECHTEN VAN DE MENS

1. Alle mensen worden vrij en gelijk geboren. We zijn allemaal gelijk in waardigheid en hebben dezelfde rechten als alle anderen. Dat is zo omdat we allemaal geboren zijn met de capaciteit om na te denken en goed van slecht te onderscheiden; daarom moeten we ons tegenover anderen vriendelijk gedragen.
2. Ieder mag aanspraak maken op dezelfde rechten en op vrijheid, ongeacht van welk ras of geslacht je bent, welke kleur je hebt, waar je geboren bent, welke taal je spreekt, welke godsdienst je belijdt, welke politieke opinies je voorstaat, of je nu rijk of arm bent.
3. Je hebt recht op leven in vrijheid en in veiligheid.
4. Het kopen en verkopen van mensen is verkeerd en slavernij moet altijd verhinderd worden.
5. Niemand mag gemarteld worden, of enige andere behandeling of straf krijgen die wreed is of de persoon zich minder laat voelen dan een mens.
6. Iedereen heeft volgens de wet het recht om overal geaccepteerd te worden als mens.
7. De wet moet voor iedereen hetzelfde zijn; iedereen moet door de wet op dezelfde manier beschermd worden.
8. Je hebt recht op hulp van eerlijke rechters om gerechtigheid te bekomen, als jouw rechten volgens de wet worden geschonden.
9. Niemand heeft het recht je zonder goede reden te arresteren, gevangen te zetten of het land uit te sturen.
10. Als je terecht moet staan, heb je zoals iedereen recht op een eerlijk en openbaar proces door rechtbanken die niet vooringenomen zijn en vrij hun eigen beslissingen kunnen nemen.
11. Je wordt onschuldig beschouwd tot je schuld bewezen is. Je mag niet gestraft worden voor iets wat je deed dat niet tegen de wet was toen het gebeurde.
12. Niemand mag je privacy schenden of zich bemoeien met je familie, je thuis of je brieven, of je eerlijkheid en zelfrespect aanvallen zonder goede reden.
13. Je hebt het recht om te gaan en te staan waar je wilt, in eigen land en in het buitenland. Je hebt het recht eender welk land te verlaten en ernaar terug te keren.
14. Als je slachtoffer wordt van ernstige bedreigingen, heb je het recht om naar een ander land te gaan en dat land te vragen om jou te beschermen.
15. Niemand mag je het recht afnemen op de nationaliteit die je hebt.

16. Je hebt het recht te trouwen en een gezin te stichten, zonder dat iemand je probeert te weerhouden omwille van ras, land of godsdienst. Beide partners moeten akkoord gaan om te trouwen en beiden hebben gelijke rechten voor en tijdens het huwelijk en als ze beslissen te scheiden.

17. Je hebt het recht op eigendom voor jezelf of om te delen met anderen en niemand mag je bezittingen zonder goede redenen afnemen.

18. Je mag geloven wat je zelf wil, een overtuiging hebben over wat goed is en wat fout, je hebt het recht op vrijheid van godsdienst en je mag zonder bemoeiing van godsdienst veranderen als je dit wenst.

19. Je hebt het recht om mensen te vertellen hoe je denkt over dingen zonder verplicht te worden hierover te zwijgen. Je mag de kranten lezen of naar de radio luisteren, en je hebt het recht om je mening neer te schrijven en naar overal op te sturen zonder dat iemand je hiervan probeert af te houden.

20. Je hebt het recht om vreedzaam met mensen te vergaderen en samen te zijn, maar niemand kan je dwingen om bij een groep aan te sluiten of erbij te horen.

21. Je hebt het recht om te kiezen voor de regering van jouw land, je stem uit te brengen in eerlijke verkiezingen waarin elke stem gelijk is en de stemming geheim. Aangezien mensen hun stem uitbrengen, dienen regeringen te doen wat de mensen willen dat ze doen.

22. Als een mens op deze planeet heb je het recht dat in jouw primaire behoeften wordt voorzien, zodat je eervol kan leven en jij je kan ontwikkelen tot de persoon die je wil zijn; en andere landen en groepen van landen dienen hierbij te helpen.

23. Je hebt recht op werk in het beroep dat je zelf kiest. Je hebt het recht om aan te sluiten bij een vakbond, recht op veilige arbeidsvoorwaarden en op bescherming tegen werkloosheid. Je hebt ook recht op hetzelfde loon als anderen die hetzelfde werk doen en er mogen geen bevoordeelden zijn. Je hebt recht op een rechtvaardig loon zodat je familie er eervol van kan leven, en dit betekent dat als je niet genoeg betaald wordt, je recht hebt op andere vormen van bijstand.

24. Je hebt recht op vrije tijd en vakantie, en dit houdt in dat het aantal werkuren beperkt wordt en dat je nu en dan recht hebt op een betaalde vakantie.

25. Je hebt recht op alles wat nodig is om ervoor te zorgen dat je een goed leven hebt, zoals voeding, kleding, een huis en medische zorgen voor jou en jouw familie. Je hebt recht op hulp van de maatschappij als je ziek, werkonbekwaam, oudere of weduwe bent, of als je om welke reden dan ook niet kan werken.

26. Je hebt recht op onderwijs. Het lager onderwijs dient gratis en verplicht te zijn voor iedereen. Later dient er onderwijs te zijn voor diegenen die het willen en aankunnen. Onderwijs moet gericht zijn op de volle ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid en op de versterking van de eerbied voor de rechten van de mens in een vreedzame wereld.

27. Je hebt het recht om deel uit te maken van de wereld van de kunst, de muziek en het geschreven woord, zodat je van kunst kan genieten en delen in de voordelen die voortkomen uit nieuwe ontdekkingen van de wetenschap. Als je iets geschreven, gemaakt of ontdekt hebt, heb je het recht op de erkenning en op de inkomsten ervan.

28. Iedereen heeft recht op een wereld waarin rechten en vrijheid worden gerespecteerd en toegepast.

29. Je hebt ook plichten tegenover jouw omgeving en de mensen om je heen, dus moet je voor elkaar zorgen. Om van je vrijheid te kunnen genieten, heb je wetten en beperkingen nodig die ieders rechten respecteren, goed van kwaad kunnen onderscheiden, vrede in de wereld handhaven en de Verenigde Naties ondersteunen.

30. Niets in deze verklaring mag gebruikt worden om de rechten van iemand te verzwakken of af te nemen.

VEREENVOUDIGDE VERSIE VAN HET VERDRAG INZAKE DE RECHTEN VAN HET KIND

- Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (CRC) is het mensenrechteninstrument dat universeel het meest wordt geaccepteerd, het is geratificeerd door elke land in de wereld, uitgezonderd twee. Het Verdrag bevat het hele scala aan mensenrechten – burgerlijke, politieke, economische, sociale en culturele rechten - van het kind in één document.
- Het verdrag is aangenomen door de Algemene Vergadering van de VN op 20 november 1989 en van kracht gegaan in september 1990.
- Het Verdrag schetst in 41 artikels de mensenrechten die moeten worden gerespecteerd en beschermd voor elk kind jonger dan 18 jaar.

Artikel 1

Definitie van kind als “elke persoon onder de leeftijd van 18 jaar”, tenzij de nationale wet beslist dat meerderjarigheid wordt bereikt op een vroegere leeftijd.

Artikel 2

De rechten die worden gevrijwaard in het Verdrag worden verzekerd zonder enige vorm van discriminatie.

Artikel 3

Bij alle acties die te maken hebben met kinderen, is het belang van het kind van primordiaal belang.

Artikel 5

De Staat moet de verantwoordelijkheid, rechten en plichten van de ouders of de brede familie respecteren.

Artikel 6

Elk kind heeft het inherent recht op leven.

Artikel 7

Het kind heeft recht op een naam, het verwerven van een nationaliteit, en heeft het recht de ouders te kennen en door hen geliefd te worden.

Artikel 8

Het kind heeft recht op een identiteit en nationaliteit.

Artikel 9

Het kind heeft het recht niet afgezonderd te worden van zijn ouders, uitgezonderd wanneer het in zijn belang is en door een gerechtelijke procedure gebeurt.

Artikel 12

Het kind heeft het recht om de eigen zienswijze te uiten over alle zaken die hem of haar aanbelangen en de zienswijze van het kind moet voldoende gewicht het kind het kind krijgen.

Artikel 13

Het kind heeft het recht op vrijheid van meningsuiting, inclusief het recht om informatie en allerlei ideeën te zoeken, te ontvangen en te uiten.

Artikel 14

Het recht van het kind op vrijheid van denken, geweten en godsdienst moet gerespecteerd worden.

Artikel 15

Het kind heeft recht op vrijheid van vereniging en vreedvolle bijeenkomst.

Artikel 16

Geen kind zal worden onderworpen aan willekeurige of onrechtmatige inmenging in zijn of haar privacy, gezinsleven, woning of correspondentie; het kind moet worden beschermd tegen onwettige aanvallen op zijn/haar eer en goede naam.

Artikel 17

De Staat verzekert het recht van het kind op toegang tot informatie en materiaal van nationale en internationale bronnen.

Artikel 18

Ouders hebben de eerste verantwoordelijkheid voor de opvoeding en ontwikkeling van het kind.

Artikel 19

De Staat zal alle wettige, bestuurlijke, sociale en educatieve maatregelen nemen voor de bescherming van het kind tegen alle vormen van fysiek of mentaal geweld, verwonding, misbruik, verwaarlozing, mishandeling of uitbuiting.

Artikel 20

Elk kind heeft het recht op bescherming wanneer hij of zij tijdelijk of permanent buiten het gezin verblijft met erkenning van zijn/haar culturele achtergrond.

Artikel 21

Elk kind heeft het recht op het uitvoeren van een adoptie in zijn/haar eigen belang.

Artikel 22

Elk kind heeft het recht op een specifieke bescherming voor vluchtelingen.

Artikel 23

Elk kind heeft het recht voor gehandicapten, op een aangepaste verzorging en onderwijs om hem/haar een volwaardig en behoorlijk leven te verzekeren in omstandigheden die zijn/haar waardigheid verzekeren, zijn/haar zelfstandigheid bevorderen en zijn/haar actieve deelname aan het gemeenschapsleven vergemakkelijken.

Artikel 24

Het kind heeft recht op de hoogste bereikbare standaard van gezondheidszorg, met de nadruk op basisgezondheidszorg en op de ontwikkeling van preventieve gezondheidszorg.

Artikel 26

Het kind heeft het recht om te kunnen genieten van sociale zekerheid.

Artikel 27

Het kind heeft recht op een levensstandaard die fysieke, mentale, spirituele, morele en sociale ontwikkeling toelaat.

Artikel 28

Het kind heeft recht op onderwijs. De Staat dient ervoor te zorgen dat basisonderwijs verplicht, gratis en beschikbaar is voor iedereen, de ontwikkeling van verschillende vormen van secundair onderwijs aan te moedigen en beschikbaar te maken voor elk kind. Schooldiscipline wordt uitgevoerd op een manier die in overeenstemming is met de waardigheid van het kind. Onderwijs moet worden gericht op de ontwikkeling van de persoonlijkheid, de talenten en vaardigheden van het kind, op het respect voor de mensenrechten en fundamentele vrijheden, op verantwoordelijk leven in een vrije samenleving in de geest van vrede, vriendschap, begrip, tolerantie en gelijkheid en op de ontwikkeling van respect voor de natuurlijke omgeving.

Artikel 29

Elk kind heeft het recht op onderwijs dat hem/haar voorbereidt op een actief, verantwoordelijk leven als volwassene in een vrije samenleving met respect voor anderen en de omgeving.

Artikel 30

Het kind heeft het recht om zijn/haar eigen cultuur te beleven.

Artikel 31

Het kind heeft recht op rust en vrije tijd, om te spelen en vrijelijk deel te nemen aan het culturele leven en aan de kunsten.

Artikel 32

Het kind moet worden beschermd tegen economische uitbuiting en tegen werk dat schadelijk is voor zijn/haar leven en ontwikkeling.

Artikel 33

Het kind moet worden beschermd tegen gebruik van illegale drugs.

Artikel 34

Het kind moet worden beschermd tegen alle vormen van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik, het inzetten van kinderen in prostitutie of andere onwettige seksuele praktijken, het gebruik van kinderen in pornografische voorstellingen en materiaal.

Artikel 35

Elk kind heeft het recht op bescherming tegen ontvoering of de verkoop van of handel in kinderen.

Artikel 36

Elk kind heeft het recht op bescherming tegen elke vorm van uitbuiting.

Artikel 37

Elk kind heeft het recht niet te worden onderworpen aan foltering of aan een andere onmenselijke behandeling of bestraffing. In gevangenschap wordt het kind gescheiden gehouden van volwassenen. Hij of zij kunnen niet ter dood veroordeeld of levenslang opgesloten worden en hij of zij beschikt over het recht op juridische bijstand en contact met familieleden.

Artikel 38

De Staat zal alle mogelijke maatregelen nemen om te zorgen voor kinderen die door een gewapend conflict worden bedreigd en om hen te beschermen.

Artikel 39

Elk kind heeft het recht op lichamelijke en geestelijke verzorging en herintegratie in de maatschappij indien hij/zij het slachtoffer is van gewapende conflicten, foltering, verwaarlozing, mishandeling of uitbuiting.

Artikel 40

Elk kind dat ervan beschuldigd wordt een misdrijf of overtreding te hebben begaan, zou de garantie moeten hebben dat hij/zij als onschuldig beschouwd wordt tot schuld bewezen is, juridische bijstand krijgt wanneer zijn/haar zaak voorkomt, niet toe mag worden gedwongen tot het afleggen van een getuigenis of tot het bekennen van schuld. Zijn/haar privé-leven dient volledig geëerbiedigd te worden en op een wijze behandeld die in de juiste verhouding staat tot zijn/haar leeftijd, omstandigheden en welzijn. Doodstraf noch levenslange gevangenisstraf zonder de mogelijkheid van vrijlating mogen worden opgelegd voor strafbare feiten gepleegd door personen jonger dan achttien jaar.

